

Pòrtic

Santi Vila

Vèncer i convèncer

Del banc dels acusats
al compromís
amb la reconciliació

Santi Vila

Vèncer i convèncer

Del banc dels acusats
al compromís amb la reconciliació

Pòrtic

Títol original: *Vencer y convencer*

Primera edició: febrer del 2020

© Santi Vila Vicente, 2020

© de la traducció: Núria Parés Sellarès, 2020

Drets exclusius d'aquesta edició:

Raval Edicions, SLU, Pòrtic

Av. Diagonal, 662-664

08034 Barcelona

www.portic.cat

ISBN: 978-84-9809-467-1

Dipòsit legal: B. 1.190-2020

Fotocomposició: gama, sl

El paper utilitzat per a la impressió d'aquest llibre té la qualificació de paper ecològic i procedeix de boscos gestionats de manera sostenible.

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47).
Tots els drets reservats.

TAULA

Presentació	11
Primera part. AL BANC DELS ACUSATS	
1. Rosalía canta als Goya. <i>¿Me quedo contigo?</i>	27
2. Qüestions logístiques.	37
3. Que parlin els acusats!	55
4. La meva declaració i la d'Urkullu.	69
5. Tot és mentida! El xou de la fase testifical.	83
6. Les disfuncions cognitives	95
7. I vostè, per què no se'n va anar abans?	117
8. Dolor i glòria: Sant Jordi a Madrid	127
9. Vist per a sentència!	141
Segona part. I ARA, QUÈ?	
10. El camp catalanista, arrasat.	163
11. La (des)memòria de Soraya Sáenz de Santamaría	171
12. La resposta espanyola: <i>a por ellos?</i>	177
13. Patriotisme constitucional	191
14. Espanya republicana?	201
15. El futur no està escrit. Crítica, compassió i compromís	213

16. Decàleg (mínim) per poder tirar endavant.	227
Epíleg.	243
Índex onomàstic	253

Primera part

AL BANC DELS ACUSATS

Només són bones i certes i duradores les defenses
que depenen de tu mateix i de la teva virtut.

MAQUIAVEL, *El príncep*, capítol 24⁴

4. Traducció de Carme Arenas. (*N. de la t.*)

ROSALÍA CANTA ALS GOYA.
 ¿ME QUEDO CONTIGO?

Si me das a elegir...

ROSALÍA, 2019

Madrid, 12 de febrer de 2019. Tal com diu el refrany, l'únic que hi ha per sobre de Madrid és el cel. I el cel, el 12 de febrer de 2019 a la capital d'Espanya, es va vestir de gris i de tristesa, sec i justicier. Com tantes altres vegades, aquell dia jo podria haver anat a la capital a treure la Cibeles a ballar, o a buscar la carícia esquívola del sol d'hivern cervesejant amb amics pel Florida, al Retiro. Podria haver anat a Madrid a una funció del Real, avui reinventat com a abanderat de la innovació i el risc artístics, o simplement haver-hi tornat per anar de tapes per Ponzano o de moderneig per Jorge Juan. Si ho hagués fet, m'hauria acompanyat d'amics madrilenys o de fora, per als quals allò que va escriure Jaime Gil de Biedma el 1962, dient que «de todas las historias de la Historia, sin duda la más triste es la de España, porque termina mal», és simplement això, una més de les històries de la història. Si hagués anat a Madrid *motu proprio*, les meves converses no haurien sigut tristes ni decadents, sinó que haurien tractat de la cara neta de la *Julia* de Plensa, a la plaça Colón; de la paradoxal exposició de Banksy que es va inaugurar el 2019 a Ifema; o de la rotunda emoció que vam sentir tots amb Rosalía i la seva interpretació del *Me quedo contigo* a l'última edició dels Goya.

Però el 12 de febrer de 2019, altres polítics i activistes catalans i jo vam arribar a Madrid acusats d'haver comès delictes molt greus, de rebellió i sedició els uns, de malversació i desobediència els altres. Tal com vaig explicar aquells dies en el meu article quinzenal a *La Vanguardia*, el respecte al Tribunal Suprem, als altres acusats i a les seves estratègies de defensa m'imposaven discreció i prudència. Perquè, arribats a aquell punt, les explicacions exculpatòries i incriminatòries d'uns i altres s'havien d'esgrimir davant del tribunal, no en un full de diari o en una tertúlia televisiva. Però tot i així, a ningú no se li va escapar l'excepcionalitat de la situació que vivíem, tan impròpia d'una (la nostra) democràcia madura com l'espanyola.

Perquè aquest país, que va fer de la seva transició a la democràcia i de la seva Constitució de 1978 un exemple per als que sempre han sigut més partidaris de la reconciliació i del consens que de les victòries i l'escarni, quaranta anys més tard semblava que es resignés a tornar a errar en el seu camí i a concedir un nou protagonisme als dimonis que tant ens havien turmentat en el passat. Com si uns i altres patíssim amnèsia o revengisme, semblàvem disposats a tornar a creure més en la imposició que en la transició; en l'imperatiu legal que en el dubte filosòfic; en el càstig i l'enfrontament que en el diàleg, la pietat i el perdó.

Rosalía va emocionar el públic congregat als Goya revisitant el *Me quedo contigo*, un clàssic de Los Chunguitos, que jo havia sentit per primera vegada molts anys enrere, en una pel·lícula punki de Carlos Saura, i que constituïa un retrat cru d'una Espanya aleshores encara grisa i sense esperança per als joves de barri. Però la versió actual de Rosalía ja no va tenir cap rastre de la foscor ni de la tristesa propis dels vuitanta; al contrari, va ser tot color i vida. Durant les vint-i-quatre hores

posteriors a aquella gala, el canal oficial de YouTube de RTVE va rebre més d'un milió i mig de visites, mostra d'una nova sensibilitat ciutadana que ja no té res a veure amb la rudesia d'aquells anys tristos. Acompanyada del Cor Jove de l'Orfeó Català, la catalana va interpellar amb la seva veu el millor de nosaltres mateixos, furgant en el racó populatxer i antic del nostre passat per recordar-nos —per si de cas ens n'havíem oblidat— en qui ens hem convertit els ciutadans espanyols: en protagonistes d'una autèntica història d'èxit!

Aleshores vaig pensar, i penso ara sincerament, que Espanya, igual que Rosalía, també ha guanyat el repte de la modernitat. Però perquè el seu èxit es projecti en endavant, tal com ho ha fet en el seu passat recent, és obvi que ha de regenerar els consensos bàsics a l'entorn d'un projecte i d'uns valors compartits per tots els ciutadans, els que es van encarnar en els millors homes de les Corts de Cadis i en els pares de la Constitució de 1978. Aquests consensos, siguem clars, avui s'han trencat, i no és just demanar a la justícia que sigui ella la que els restauri. Tal com vaig sospirar en el meu al·legat final davant del Tribunal Suprem, n'hi hauria prou que, amb les seves decisions, el tribunal formés part de la solució i no de l'agreujament del problema. Perquè demanar-li al Suprem que resolgués el problema català era com demanar al millor dels traumatòlegs que operés amb èxit una ortodòncia. Ni era la seva missió, i tal com ja s'havia vist durant la fase d'instrucció, tampoc l'interpellat disposava dels instruments adequats per dur-la a terme.

En els quatre mesos posteriors al 12 de febrer, el tribunal va procurar complir el seu paper i els acusats ens vam aferrar honestament a demostrar la nostra innocència. Mentrestant, a molts ciutadans només els va quedar l'esperança d'imaginar que els seus polítics ressintonitzarien amb la societat que

ha fet possibles les Rosalies; els Ponzanos i Jorge Juanes a Madrid; la Sagrada Família, el Born i el passeig de Gràcia a Barcelona. I que recuperarien el seu afany per sembrar noves llavors de reconciliació, llibertats i progrés per a tothom. D'això dependria que el 12 de febrer de 2019 passés a ser una nova data infausta en la història d'Espanya o bé un moment (re)fundacional, on tots poguéssim cantar, lliurement, sense complexos, que em quedo amb tu!

Certament, l'afirmació que Espanya ha guanyat el repte de la modernitat, malgrat que no és nova, continua sent controvertida, sobretot a Catalunya i en àmbits ideològics situats a l'esquerra. Els professors Juan Pablo Fusi i Jordi Palafox ho van defensar acadèmicament a finals del segle xx, quan van escriure el seu important assaig *España: 1808-1996. El desafío de la modernidad*.⁵ Després vindrien anys d'economies pròsperes i de polítics envanits que, mentre fumaven ostentosos puros i repenjaven les botes de cowboy de mentida sobre les taules de salons presidencials, jugaven amb les vides de tercers a les Açores. La dècada entre 1996 i 2006 va ser prodigiosa, sens dubte, però si s'ha de jutjar pel que va venir després, potser no ho va ser prou per resoldre de manera definitiva, a Espanya, l'anhelat repte de la modernitat que suposa construir un Estat, una economia i unes formes de vida liberals i avançades, almenys perfectament homologables a les d'altres països europeus.

En primer lloc, per raons econòmiques. A partir del 2007, la crisi econòmica mundial es va encruelir en una Espanya que va assistir a una concatenació de problemes, des de la bombolla immobiliària que va enfonsar empreses i fa-

5. Juan Pablo Fusi i Jordi Palafox, *España: 1808-1996. El desafío de la modernidad*. Espasa Calpe, Madrid, 1997.

mílies, atrapades per crèdits hipotecaris superiors al valor real dels seus habitatges, fins a la crisi bancària del 2011 o el col·lapse de la hisenda pública, desbordada per un dèficit desbocat i el sobreendeutament. En aquest estat de les coses, durant el primer trimestre del 2013 els nivells de desocupació assolien el seu màxim històric, amb més de sis milions d'aturats, el vint-i-set per cent de la població.

Però també per raons culturals, sempre molt més arrelades en el cor de les persones que les estrictament materials. És força paradoxal que la llegenda negra construïda per la política als Països Baixos i al Regne Unit a partir del segle XVI, i assumida per la literatura i de manera acrítica a Espanya, sobretot a partir del pessimisme norantavuitista, no s'acabés de morir mai del tot. Ja sigui perquè el projecte de construcció nacional espanyol no s'ha completat mai del tot; ja sigui perquè des dels seus inicis com a nació moderna —o molt poc després—, des de la perifèria peninsular es van articular moviments polítics alternatius a l'espanyol i igualment determinats a construir el seu propi imaginari nacional; o ja sigui perquè gairebé des del principi les esquerres espanyoles es van desvincular de la construcció nacional perquè la consideraven només un projecte burgès o de classe que no els interpel·lava a ells directament, el cas és que la identitat espanyola té subjacent una mena de complex d'inferioritat en relació amb les altres nacions del seu entorn. Posats a comparar, es podria dir que això, com a mínim, és sorprenent, en la mesura que aquestes nacions també tenen un passat recent igual de vergonyós que Espanya, per no dir més. Així, no deixa de ser curiós que pocs belgues s'avergonyeixin de les àvides gestes patrocinaades pel seu rei Leopold al Congo; que cap francès no tingui remordiments pel seu passat colonial sanguinari a Algèria; que cap italià recordi el

seu flirteig genocida a Abissínia, i que en canvi, encara ara, en ple 2019, periòdicament els espanyols sentin la necessitat de disculpar-se per la «conquesta» d'Amèrica, pel seu obscurantisme vuitcentista o per les injustícies, tortures i altres patiments executats per la Inquisició medieval de Torquemada, tot just fa dos dies, és a dir, ara fa més de cinc-cents anys. A veure, algú creu que és plausible que el president Trump demani públicament perdó per l'assassinat fanàtic de les bruixes de Salem, a Massachusetts, el 1692? Seria sensat demanar als catalans d'avui que es disculpin per les croades sanguinàries dels seus almogàvers medievals? Aquest plantejament evidentment estúpid no ho és tant quan, aplicat a Espanya, el rei Felip VI ha de viatjar per exemple a Llatinoamèrica i, tal com va passar el març del 2019, patir la vergonya d'escoltar el senyor Andrés Manuel López Obrador —un polític justament d'origen crioll i cap d'Estat d'una nació gens irrellevant com és Mèxic— anunciant que acabava d'enviar una carta al rei d'Espanya i al papa Francesc exigint-los disculpes pels greuges comesos durant la conquesta del que avui dia és el seu país. Lluny d'intentar dissimular o passar directament per alt aquesta excentricitat i despropòsit, el partit polític Podem, a través de Ione Belarra i del seu compte de Twitter, el canal oficial de les bestieses, es va apuntar de seguida a la broma i va felicitar López Obrador per les seves declaracions: «Té molta raó d'exigir al rei que demani perdó pels abusos de la conquesta» (*sic*). És més, posats a fer, Belarra va afirmar solemnement que, si els del seu partit arribaven al govern, prometien treballar pel mal causat. Tampoc van trigar gaire els del govern de Torra a afegir-se a l'enrenou populista, en aquest cas a través de les mesurades paraules del conseller d'Acció Exterior, Alfred Bosch. Posat a delectar-se en el despropòsit i la conya, el 19

de juny de 2019, durant el seu viatge oficial a Mèxic en el marc de la visita a l'Instituto Nacional de los Pueblos Indígenas, Bosch va demanar disculpes als aborígens per les matances i els greuges comesos pels espanyols durant la conquesta (1519-1521) i es va comprometre a treballar per recuperar «tota la dignitat que no s'hauria d'haver perdut mai». I apa, ja està. Ara bé, que el problema és greu i no està resolt ho va certificar Irene Lozano, la secretària d'Estat del primer govern Sánchez, que justificant la creació d'Espanya Global, una institució dissenyada per promoure la marca d'Espanya al món, va afirmar que «ens hem adonat que als espanyols ens falta narrar-nos a nosaltres mateixos, que no hem treballat el nostre relat històric».⁶

Bromes i digressions polítiques a part, sembla bastant evident que qualsevol nació o cultura política occidental pot acreditar sense gaire esforç haver format part com a mínim de dues tradicions: la liberal i la reaccionària i intolerant, tal com va escriure Carles Cardó pensant en la història de l'Església catòlica espanyola. Mèxic pot (auto)representar-se com la nació que, sota el lideratge del president Cárdenas, un dia va ser pàtria d'acollida per als més de vint-i-cinc mil espanyols que el 1939, a bord del *Sinaia*, van haver d'abandonar la seva terra, o fer-ho com a nació indigenista, anticapitalista i eternament agreujada pels imperis de temps antics. Espanya bé pot construir el seu imaginari col·lectiu cantant, amb els seus legionaris a peu de la platja malaguenya, que «somos los novios de la muerte», o al contrari, reivindicar el seu moment fundacional a Cadis, el 1812, el dia que segurament els espanyols van ser més internacionals de tota la seva histò-

6. Sobre aquest tema, vegeu Jordi Amat, «Diplomàcia excoent», *La Vanguardia*, 17 de setembre de 2019, p. 18.

ria. I ho pot fer recreant-se en les seves glòries i els autors castellans, sempre castissos, sempiterns i universals, o sent sensible a la seva diversitat, a la seva condició innovadora, mestissa i de mosaic, en paraules de Gabriel de Magalhães. Pensant en el futur, i abans d'aprovar noves iniciatives de diplomàcia pública o de reescriure relats cohesionadors que sens dubte seran controvertits, seria bo que la secretària d'Estat hi reflexionés.

A títol personal, després d'haver viscut tants anys l'Orgull a Madrid, d'haver gaudit intel·lectualment de tantes trobades acadèmiques i empresarials a La Granja de Segòvia, al Palau de la Magdalena de Santander o en tantes altres universitats; després d'haver recorregut centenars de pobles i ciutats, de facultats, centres d'investigació i empreses espanyoles, em nego a acceptar que Espanya sigui la Crema de Judes a Chozas de Canales, Toledo, o la de Coripe, Sevilla, per molt que quatre bàrbars insensats tinguin l'acudit de personalitzar la crema del traïdor Iscariot en la figura de Carles Puigdemont, tal com van fer en la representació de Setmana Santa del 2019, quan van cremar i afusellar simbòlicament l'ex-president de la Generalitat. Prefereixo creure que l'encarnen Rosalía o, per què no, Miguel Gallardo, el jove gadità nascut en un petit poble enfilat en un pujol de Tarifa que, el juny del 2019, va obtenir la millor nota de selectivitat d'Espanya, 14 sobre 14, després d'haver estudiat en una escola pública de poble, al compàs dels aerogeneradors que inunden el seu paisatge i que simbolitzen la nostra modernitat. Prefereixo pensar que hi ha una Espanya més enllà de la que encarnen les lluites fratricides dels partits polítics i les batusses radiofòniques, d'homes i dones de bona fe, liberals «en el buen sentido de la palabra», tal com hauria dit Machado. Una Espanya que sent com a propi el dolor dels greuges contra els catalans ca-

talanistes. Perquè estic segur, tal com ho estava Manuel Azaña en el seu discurs a Barcelona el 27 de març de 1930, que a molts espanyols «el rubor nos embargaba al ver que para oprimir a los catalanes se invocaban las cosas más nobles, profanadas por la tiranía. ¿Vosotros os doléis justamente de que se oprimiese a Cataluña? Pero ¿no habíamos de indignarnos aún más al ver que para oprimir a vuestra patria se tomaba como pretexto a otra patria [...] que se cometía la indigna falsedad de lanzar contra este país la idea de una España incompatible con las más sencillas y justas libertades de los pueblos? Contra todo esto se eleva nuestra protesta».⁷ La protesta dels homes i les dones de bona fe.

Tal com va recordar no fa gaire Santos Juliá, mort precisament mentre escric aquest capítol, en el seu llibre *Demasiados retrocesos*, en el qual em vaig basar durant el meu al·legat final en el judici del Procés, el problema no és que Espanya no hagi sigut capaç, al llarg d'aquests dos últims segles, de superar el repte de la modernitat. El problema han sigut els seus excessius retrocessos (un segle de guerres civils, el cop de 1923, el cop de 1936 i els posteriors quaranta anys de dictadura...). En qualsevol cas, la clau, tal com van advertir Fusi i Palafox, és que aquests retrocessos en cap cas van ser inevitables. En cadascun d'aquests moments crítics va passar el que va passar, però no necessàriament el que podria haver passat. Ara depèn de la nostra generació formar part d'un més d'aquests retrocessos o bé determinar-nos a superar l'emboïc en el qual, per les nostres decisions, alguns més (ir)responsables que altres ens hem ficat.

7. «La libertad de Cataluña i España». Discurs de Manuel Azaña al restaurant Pàtria de Barcelona, 27 de març de 1930. A Manuel Azaña, *Discursos políticos*. Crítica, Barcelona, 2019, p. 74.